

JOSEP ROMEU I FIGUERAS

MIQUEL DOLÇ: UN RECORD I UN HOMENATGE

La pèrdua d'un amic és sempre dolorosa. Constitueix com una fuetada, imprevista o no, damunt la nostra rutina diària i ens fereix en el decurs lent dels dies, commocionant-los, mentre que afloren tot seguit, com una compensació, el record de tantes hores de companyonia i la imatge més o menys borrosa de la personalitat humana —i intel·lectual, en aquest cas— del qui ens ha deixat per sempre. També la nostra Acadèmia de Bones Lletres sent la pèrdua i vol rememorar aquell qui en fou corresponent en diverses i successives ciutats de l'Estat espanyol amb dignitat i fidelitat.

Tots sabem que el doctor Miquel Dolç i Dolç va morir no fa gaire, el passat 27 de desembre de 1994, a Madrid, als seus 82 anys, i tots hem sentit la necessitat de recordar-lo i de retre just homenatge a la seva figura humana i a la seva polifacètica i llarga tasca humanística, creativa i d'assaig i crítica. Haig d'agrair, doncs, que el nostre president m'hagi encomanat la redacció d'aquest parlament i m'hagi distingit amb un encàrrec com aquest, que remou tantes vivències i tan entranyables remembrances d'un amic que he volgut i un intel·lectual que he admirat i admiro encara a través de la diversa obra escrita que ens ha llegat.

Per tals motius, no puc deixar d'evocar moments i circumstàncies personals diversos que es fonen i a voltes es confonen en la memòria

escàpola i mai no prou fidel ni prou precisa, i que vam viure plegats d'una manera o d'una altra.

Vaig conèixer Miquel Dolç a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona el curs 1941-1942. Ell seguia l'especialitat de Filologia clàssica i jo la de Filologia hispànica. Però no fou en virtut de l'especialitat acadèmica, prou dispar en ambdós, que contactàrem i ens coneguèrem fins a l'amistat mútua, ni per l'edat, tota vegada que ell era cinc anys més gran que jo, sinó per una mateixa dedicació vocacional a la poesia i al seu conreu. En aquest sentit, em ve sobtadament a la memòria una trobada amb ell a la Biblioteca Universitària i una nostra llarga i apassionada xerrada sobre poesia i poetes.

Miquel Dolç es llicencià en clàssiques el 1942, després de tres anys d'estudis universitaris, segons que permetia una disposició d'aquell temps, en virtut de la qual els alumnes matriculats el curs 1939-1940, immediatament després de la guerra civil, s'hi podien acollir si així ho desitjaven. Miquel Dolç ho pogué fer sense que els seus estudis superiors a la Universitat se'n ressentissin, donat l'important bagatge en llengua i literatura llatines que havia acumulat durant els seus anys passats en seminaris eclesiàstics de Mallorca i d'Itàlia. En canvi, jo vaig preferir exhaurir els quatre anys corresponents a altres tants cursos que aleshores abraçava la carrera a la Facultat de Filosofia i Lletres, de manera que la vaig acabar un any després, el 1943.

Intensament bru de cara, circumspecte i prudent en el tracte, els companys de la meua edat i jo mateix el consideràvem com un cas excepcional de maduresa intel·lectual i humana, de saviesa i d'experiència humanística, potser precoç, però que ens suscitava un profund respecte i una admiració de neòfits. Amb tot, i dins un cert distanciament, de segur que inevitable, Miquel Dolç era comunicatiu amb nosaltres, en especial amb el grup intel·lectualment i creativament més inquiet de la Facultat de Lletres d'aleshores, com Josep Palau i Fabre, Miquel Tarradell, Joan Triadú i jo mateix, si se'm permet la immodèstia, o bé Antoni Vilanova i Néstor Luján, a més de Joan Perucho, que cursava lleis. Tanmateix, per motius d'edat, de ja madura preparació i de dedicació literària, i per la seva condició de mallorquí engatjat en la resistència cultural del Principat i de l'Illa, Dolç al mateix temps establia sòlides i molt

àmplies relacions amb els capdavanters catalans de més relleu i experiència de la militància lletrada i resistent de Barcelona —«els grans», com els dèiem nosaltres—, en aquells moments particularment actius en les catacumbes on s'esdevenia un intens procés d'apropament i reunificació entre les personalitats disperses d'una societat i d'una intel·lectualitat marginades i perseguides per l'aparat opressor.

Miquel Dolç en aquells temps es convertí en un dels enllaços més vàlids d'unió i correspondència entre Barcelona i Mallorca, posició que, dintre successius paràmetres i situacions canviant, no deixà mai d'ocupar al llarg de la seva vida, d'acord amb les circumstàncies de cada moment. Semblant fet explica, des dels inicis, molts trets distintius de la seva actuació i un bon nombre d'esforços esmerçats que li han estat reconeguts des del primer moment i en endavant pels homes de lletres de més responsabilitat i les institucions, com a paradigmes de la seva lleialtat a l'esperit, a la cultura, especialment la humanística i la literària en general, i a la identitat ideal d'uns països units per una mateixa història i una llengua comuna.

Era en els cenacles dels ja consagrats aleshores, militants d'una lluita sorda i obstinada en la qual homes tan actius com era Ramon Aramon i Serra maldaven indefallentment i amb sacrificis de tota mena, on Miquel Dolç ja es movia a les acaballes de la seva carrera universitària mateixa i on continuaria militant després, fins que l'exercici de la seva professió el menà fora de Catalunya, amb la particularitat, però, que sempre, fins a l'últim instant, fou plenament fidel a la seva consciència i a la seva ideologia i que mai no deixà d'actuar en conseqüència, sigui mitjançant participació activa, sigui a través dels seus escrits i la digna actitud corresponent. Entre nosaltres, els més joves d'aleshores, l'activitat i la familiaritat de Miquel Dolç amb la gent gran representativa, en certa manera ens l'allunyaven respectuosament, com si es tractés de comportaments del germà gran d'una família on l'edat en aquells moments marcava distàncies clares i precises entre ell i nosaltres. Altrament, coincidíem sovint en actes culturals celebrats en la clandestinitat, com poden ésser les certament cèlebres lectures dels Amics de la Poesia fetes a la rebotiga de l'orfebre Ramon Sunyer, a la Gran Via, tocant a l'Hotel Ritz.

Miquel Dolç i Dolç va néixer, en el si d'una família camperola, a Santa Maria del Camí, a Mallorca, el 4 de desembre de 1912. Ingressà al seminari de l'illa, on cursà estudis eclesiàstics i humanístics, que completà a Itàlia, abandonant seguidament els primers. A Mallorca, d'altra banda, havia estudiat i obtingut el batxillerat. Acabada la guerra civil espanyola i abandonats els estudis eclesiàstics, ingressà, el 1939, a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, on estudià, com ja sabem, filologia clàssica, en la qual es llicencià el 1942. Es doctorà a la Universitat Central, de Madrid, el 1951, amb la presentació i la discussió de la tesi corresponent, titulada *Hispania y Marcial*, que li fou publicada dos anys més tard, el 1953. En l'endemig obtingué per oposició, el 1943, la càtedra de llatí de l'institut de batxillerat d'Osca, que ocupà fins al 1955. Aquest darrer any, guanyà, sempre per oposició, la càtedra de Filologia llatina de la Universitat de Sevilla, que regentà fins a 1957, quan passà a dirigir la càtedra de la mateixa disciplina a la Universitat de València, fins a 1968. Fou degà de la Facultat de Filosofia i Lletres valenciana des de 1965 fins a 1968. I hom pot pensar que la seva destinació a l'esmentada universitat tal volta es degué a la política ministerial de llavors, consistent, força salomònicament, en una previsió de no cobrir per oposició càtedres de la Universitat de Barcelona amb professors catalans o suspectes de catalanitat i facilitar, en canvi, llur accés a la de València com a compensació, a l'espera implícita d'una vacant a la barcelonina que es pogués obtenir per trasllat simple a la primera ocasió favorable que es presentés.

Tanmateix, Miquel Dolç l'expressat any 1968 prengué possessió de la càtedra de Llengua i Literatura llatines de la Universitat Autònoma de Madrid, la creació recent de la qual, amb la corresponent oportunitat que aquesta circumstància comportava, i molt probablement pressions familiars molt íntimes i pròximes li degueren aconsellar de decidir-se a obtenir-la i d'acceptar-la i, en conseqüència, a instal·lar-se, ell i els seus, a la capital de l'Estat espanyol, on romandria ja definitivament. A l'Autònoma madrilenya fou uns anys també degà de la Facultat de Filosofia i Lletres. Ja jubilat, a Madrid fou distingit, el 1986, amb la publicació i el lliurament d'un recull d'estudis dedicats per col·legues, amics i deixebles intítulat *Homenaje a Miguel Dolç*.

El nostre amic, però, no abandonà mai el seu contacte entrançable amb la intel·lectualitat i el públic de Mallorca, mitjançant escrits i treballs per als diaris i periòdics de l'illa i amb la col·laboració directa amb les seves institucions culturals. I no deixà, tampoc, en cap moment, de mantenir els seus estrets lligams amb el Principat, com, així mateix, bé que amb no tanta freqüència, amb València. D'aquesta fidelitat a l'esperit de la col·lectivitat cultural i lingüística, en fan testimoniats fets i escrits ben reveladors.

Com a anècdota transcendida a plena categoria, recordarem la sonada polèmica de 1974, quan Miquel Dolç dimití de la càtedra de català a l'Ateneo de Madrid, presidit aleshores per Carmen Llorca, la qual, en una reacció totalment desafortunada, desafortada i fora de tot lloc, públicament i entre tumults confessà que no li interessaven per res «las literaturas regionales» i es permeté d'aconsellar als «valores regionales» que escrivissin en castellà, la qual cosa provocà una irada reacció de Dámaso Alonso contra semblants afirmacions i criteris per tal com conduïen a la desaparició de les llengües minoritàries espanyoles, i la indicada dimissió de Miquel Dolç, el qual lamentà que l'incident tanqués —tradueixo— «per a Catalunya un balcó que jo veia obert des de Madrid», perquè la idea del nostre amic era posar en contacte els autors en llengua catalana amb els d'expressió castellana, i, d'altra banda, donar a conèixer la llengua i la cultura catalanes segons l'autèntica veritat i el sentit d'una Catalunya diferencial i al mateix temps oberta i solidària.

Qui en aquella ocasió s'expressava així i es definia amb tota claredat i seguretat, ja era professor de la Maioricensis Schola Lullistica, des de 1951, membre directiu de la Fundació Bernat Metge, des de 1960, membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans (1961) i de la nostra Reial Acadèmia de Bones Lletres (1970). Altrament, cal dir que, més tard, fou distingit per la Generalitat de Catalunya, el 1983, amb la Creu de Sant Jordi, i que era doctor *honoris causa* de la Universitat de València i proposat i aprovat com a tal per la Universitat de les Illes Balears, bé que no s'arribà a produir la investidura formal.

Finalment, recordarem que Miquel Dolç finà a Madrid el 27 de desembre de 1994, com ja hem dit, en un centre hospitalari on era internat des de feia un mes.

Poeta, llatínia i crític, Miquel Dolç ens ha deixat una obra copiosa i sòlida, feta amb tenaç perseverança i exigència i adreçada sempre al lector amb una noble necessitat de comunicació i servei. Com a poeta, cal assenyalar d'antuvi que el seu primer llibre, *El somni encetat*, aparegué el 1943, quan feia molt poc de temps que el règim franquista havia autoritzat oficialment i amb comptagotes la publicació d'obres en català d'autors vivents. Aquesta *opera prima* del nostre poeta s'adscriu plenament als postulats conceptuals i a les formes estilístiques de l'Escola mallorquina, de Costa i Llovera i Alcover en especial, com també s'hi inscriuen els dos reculls *Ofrena de sonets* (1946) i *Flama* (1962), mentre que *Elegies de guerra* (1948), *Petites elegies* (1958) i *Imago mundi* (1973) evolucionen cap a una poesia civil d'inflexions socials i realistes del grat de les noves generacions poètiques mallorquines, sense abandonar del tot, tanmateix, la primitiva dependència de la producció lírica del nostre autor, ara, però, més receptiu dels nous temps i més després del deute a Costa i Llovera i a Leopardi. En tot cas, hom pot fer destacar la robusta consciència idiomàtica i la cura en l'expressió, a voltes potser no prou espontània en la traducció dels moviments íntims i personals del poeta, dins el conjunt d'aquesta obra lírica, resolta, al capdavall, en progressius i força remarcables graus de qualitat literària. Miquel Dolç és present i ben representat en les antologies poètiques d'autors mallorquins seleccionades per Manuel Sanchis Guarnier (1951), Josep M. Llompart (1964) i Jaume Vidal Alcover (1982).

L'aspecte més rellevant de tot el conjunt de l'obra de Miquel Dolç el constitueix, però, la seva important tasca de llatínia, amb les seves anostracions i els seus estudis de la romanitat clàssica. La dedicació del nostre autor al classicisme llatí i mediterrani va ésser matiner i força precoç i va transcórrer al llarg del seu camí vital i literari. Tot i que és evident que jo no sóc la persona més indicada per parlar d'aquesta faceta tan destacada de Miquel Dolç, no em sé estar de comentar-la, mal sigui a tall informatiu merament, en aquestes pàgines d'homenatge que pretenen recordar la múltiple i esforçada labor del destinatari. Penso també que n'he de parlar, en ràpid comentari almenys, perquè la tasca humanística del nostre amic desplegada al llarg dels anys, parteix d'una necessitat íntima que enfonsa les arrels en la seva pròpia formació primera i es

nodreix poderosament de l'entorn cultural que el va afaïçonar des de molt jove en la seva Mallorca nadiua, mentre que, a l'inrevés i com a conseqüència obligada, semblant vocació i una tal devoció de tan gran profunditat revertiren necessàriament i coherentment en la seva pròpia obra, sigui de creació, sigui d'interpretació plena i assaonada de l'antiguitat llatina, amb tot allò que ella representa com a font i origen de la nostra cultura mediterrània, i sigui, també, d'assaig i de crítica en camps diversos. Aquest eix profund i aquesta direcció, doncs, són essencials per a la interpretació de l'home i de l'escriptor mallorquí. Encara hi ha més, però; i és la sòlida formació lingüística i l'afinat coneixement del sentit de la nostra llengua, amb tota la seva riquesa i amb la infinitat de possibilitats en ella germinals, allò que admirem d'una manera especial en l'obra del nostre recordat amic; aquell do difícil pel qual, per gràcia del qui n'està en possessió plena, com ell, el contingut espiritual, tancat i clos en la llengua antiga dins els seus sistemes lexicals i sintàctics propis, és susceptible de transvasar-se en el nostre idioma i en la sensibilitat del temps actual per al seu enriquiment i el nostre, tant en el camp abstracte o en l'ètic concret de la moral, com en la dimensió transcendent de la cultura en la seva múltiple diversitat.

Miquel Dolç, doncs, ha estudiat, traduït i publicat amb tot rigor els clàssics llatins següents: Quintilià (1947); especialment, Marcial, *Epigrames*, en cinc volums, apareguts de 1949 a 1960; Persi, *Sàtires* (1954); Virgili, *Bucòliques* (1956), *Geòrgiques* (1963), *Eneida*, en vers i en perfectes hexàmetres catalans (Editorial Alpha, 1958), i en prosa, en quatre volums (Fundació Bernat Metge, 1972-1978), i *Apèndix Virgiliana*, dos volums (1982-1984); Estaci, *Silves*, en col·laboració i en tres volums (1957-1960); Tàcit III, *Històries*, volum III en col·laboració, i *Annals* (1965-1970); Tertulià, en col·laboració (1960); Quintilià, en col·laboració, volum III (1987); G. Juli Cèsar, en col·laboració (1987-1988); Ovidi, en col·laboració: *Tristes* (1965-1966), *Amors* (1971), *Art Amatòria* (1977), *Remeis a l'amor* (1979) i *Fastos* (1991); Prudenci, diverses obres en col·laboració (1979-1984); i Lucreci (1986), versió, aquesta darrera, que li valgué el guardó del Premio Nacional de Traducción de l'any 1987.

D'aquests anostraments el més polèmic fou el que realitzà sobre els cèlebres epigrames de Marcial, pel fet que Miquel Dolç sacrificà fragments obscens de l'original, al seu parer massa inconvenients

per a ésser traduïts i que, segons un puritanisme segurament innecessari, podien ferir la sensibilitat d'alguns lector dels nostres dies, opció i posició que foren denunciades per alguns crítics especialistes. Aquesta traducció difícil de l'autor hispano-romà donà molta feina a l'anostrador i torsimany mallorquí, obsedit per semblant empresa ja quan encara era estudiant de clàssiques a la Universitat de Barcelona.

Ultra la labor i l'intent d'apropar-nos a la nostra llengua els clàssics llatins, cal recordar que devem al nostre amic també la versió d'*Els Lusíades* (1964), de Camões.

El treball de Dolç en el camp de la llatinitat clàssica no s'exhaureix en les traduccions, ans es projecta així mateix en assaigs i estudis sobre escriptors de la cultura llatina antiga. Quan, en pàgines precedents, ens referíem al seu doctorat, ja fèiem esment del llibre *Hispania y Marcial*, la seva tesi doctoral, aparegut l'any 1953. Com a complement, podem afegir-hi dos llibres més que reflecteixen la seva noble passió per les lletres clàssiques, és a dir, *Virgili i nosaltres*, de 1958, i *Retorno a la Roma clàssica*, recull d'estudis especialment destinats a poètica i retòrica de l'antiguitat llatina, publicat el 1972.

En certa manera, cal situar en la mateixa línia d'humanista, l'activitat d'assaig i de crítica literària que Miquel Dolç i Dolç, d'una forma o altra iniciada els anys trenta quan ja havia contactat amb els poetes de l'Escola mallorquina i veia publicats els seus primers intents en aquest sentit en les revistes insulars *La Nostra Terra* i *L'Almanac de les Lletres*. Des dels inicis de la postguerra fins a la seva mort col·laborà activament en els diaris i les revistes literàries de Mallorca, i, a Barcelona, ho féu durant anys particularment a *Destino*, fins a la desaparició del periòdic, i a *La Vanguardia*, fins uns quants anys abans del seu decés. Deixant al marge el seu amable assaig sobre *El color de la poesia de Costa i Llovera*, publicat el 1953, homenatge al poeta insular i exaltació de l'Escola mallorquina, la crítica literària de Miquel Dolç se'ns presenta cenyida per una assenyada mesura i una demorada exposició dels continguts essencials de l'obra criticada i els seus nexes interns, interrelacionats i actius, fins a assolir una síntesi comprensiva prou vàlida per a ésser transmesa al lector, amb un estil de dicció i un ordre expositiu d'una gratificant naturalitat. Dolç assenyalaria i descrivia més que no pas indagava en cerca d'un plantejament de problemes que les

seves lectures poguessin suggerir-li. Tot, en definitiva, en benefici de la claredat i essent tot plegat un ponderat exercici de fons classicitzant, sens dubte més aviat estàtic. Les seves incursions en l'obra o la personalitat d'autors importants de la nostra literatura presentaven el mateix aire planer i la mateixa serenitat. El qualificatiu de didàctics, i de vegades potser simplement pedagògics, em sembla que escau prou bé als seus escrits d'aquesta mena. Féu interpretacions assagístiques des de Ramon Llull i Ausiàs March fins als seus admirats primers mestres, fins al bell pròleg d'*Obra poètica* de Bartomeu Rosselló-Pòrcel (Palma de Mallorca, R.O.D.A., 1949), i fins als poetes, literats i erudits que ell apreciava per un concepte o per un altre. Jo li haig d'agrair l'atenció que dispensà a la meua poesia i a diversos dels meus estudis. D'aquest gènere literari, li devem *Intent d'avaluació*, volum en el qual reuní una mostra dels seus assaigs dispersos sobre prosa i poesia catalanes que va veure la llum el 1983. L'octubre de l'any passat, 1994, aparegué l'últim llibre, que jo sàpiga, de l'amic, precisament d'assaigs, titulat *Estudis de crítica literària. De Ramon Llull a Bartomeu Rosselló-Pòrcel* (Palma de Mallorca-Barcelona. Departament de Filologia catalana i Lingüística general. Universitat de les Illes Balears. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994; Biblioteca Miquel dels Sants Oliver, 2).

Indiscutiblement, l'obra global de Miquel Dolç i Dolç requereix una exegesi més profunda, més detallada i més àmplia que no pas la síntesi comprimida i breu que n'he hagut de fer i en la qual el record de l'amic se sobreposa al seu dens testament literari, que dóna fe d'una dedicació al país, a la llengua i a la cultura de la llatinitat, l'antiga i gloriosa i la d'ara, la contemporània, que ens ocupa i ens preocupa a tots, i d'una actitud humana, cívica i professional que dignifica l'home i l'intel·lectual i ens dignifica també a nosaltres. En el nostre intent d'enllaçar record i homenatge, vagi aquest darrer al davant de tot com a suprema penyora de gratitud i reconeixença.